

■
**M. SÂDİK VİCDÂNÎ,
HURÛFÎLİK VE BEKTAŞÎLİK: NE İDİLER VE NASIL
KAYNAŞTILAR?**

haz.: İsmail Güleç, İz Yayıncılık, İstanbul 2017, 286 s.

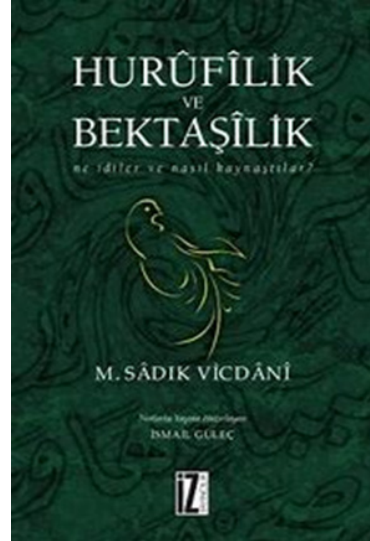
Doktora Öğrencisi

EDİBE TAŞ

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

orcid.org/0000-0003-4957-1093

edibe_erel@hotmail.com

*Vasiyyet-i eş-Şeyh el-Hac Hacı Bektaş-ı Veli
Kul Çalab'a kırk makamda erer ve dost olur.*

Osmanlı Devleti'nin son dönem yazarlarından Sâdık Vicdânî 1864'te Safranbolu'da doğmuştur. Kâdiriyye tarikatına mensup bir ailede yetişmesine rağmen Nakşî-Hâlidî şeyhi Ahmed Mâhir Efendi'ye intisap etmiştir. Kastamonu İstinaf Mahkemesi'nde memurluğa başlayıp çeşitli vazifelerde bulunmuştur. Görev aldığı şehirlerde işinin yanı sıra tasavvufî hayatla da ilgilenmiş, tekke ve dergâhları ziyaret etmiş, yazma ve matbu eserleri toplamış ve yirmi yıllık araştırma sürecinde tasavvufa dair birçok eserler kaleme almıştır.

Kitapta özet olarak Sâdık Vicdânî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; aslı Vicdânî'nin el yazması olan eser İsmail Güleç tarafından Latin harflerine aktarılmıştır. Sâdık Vicdânî önsözünde eseri niçin te'lif ettiğini şu cümlelerle açıklamaktadır. “Tomar-ı terâiki yazmakda bir taraftan neşr etmekte bulunduğum âsâra bir de Bektaşîlik tomarı yazmış, bunu yazarken epeyce Hurûfluk notları hazır etmiştim. Bir aralık elime bir takım Hurûfî risâleleri de geçtiğinden zâten mevcûd olanlarla bu yenilerden ve o notlardan âhiren *Hurûfluk ve Bektaşîlik Ne İdiler ve Nasıl Kaynaştılar?* Tesmiye ettiğim bu kitâbın bu birinci kısmı peydâ oluvermişti. Bu kısmın Hurûfî akîdelerine âid olan yerlerini o Hurûfî kitaplarındaki ma'lumâtı hülâsâ ederek yazmayı düşünmüş idiysem de bu kitâbı yazmaktan maksadım zâten bir nefer-i mevcûdu bile kalmayan Hurûfluk'e karşı Hoca İshâk'ın kitâbı kabîlinden bir reddiye yazmak olmayıp dâl u muzall-i Hurûfî akîdesinden yurttaş ve dindâşlarıma nümûneler göstermekten ibâret olduğundan ilk yazdığım şekli aynen ibkâ etmiştim.”

Yazar önsözde eserini üç bölüm halinde tasarladığını söyler. İlk bölümde Hurûflukü ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. İkinci bölümde ise Bektaşîliğin ortaya çıkışını, zamanla geçirdiği değişimi, adetlerini, sembollerini ve dualarını ele almıştır. Üçüncü bölümde bu ikisinin nasıl ortak bir zeminde bulunduğu anlatmak istemiştir. Ancak bu bölüm kaybolmuş ya da hiç yazılmamıştır. Eseri tahkik eden İsmail Güleç'e göre de son bölümün bulunmaması eseri eksik bırakmıştır.

Sâdık Vicdânî eseri telif ederken bu alanla ilgili eserlere ulaşmaya çalışmış yeri geldikçe de okuduğu ve yararlandığı kaynakları değerlendirmiştir. Yazarın bilgi kaynakları arasında şahsi tecrübeleri, tanıdığı Bektaşî

dervişleri ve temsilcileri bulunmaktadır. Bu duruma ilişkin bir örnek şöyledir: Eserde “Yezid’in Hz. Hüseyin’in şehid edilmesi üzerine sevincinden sofrasındaki yemekleri birbirine karıştırıp yediği için Bektâşîlerin yemekleri birbiriyle karıştırmadan yedikleri” bilgisini aktarmıştır. Ardından bu bilginin yanlış olduğunu tecrübelerine dayanarak şu sözlerle anlatmıştır. “Hâlbuki yemekleri karıştırarak yemek Arap âdâtındandır. Geniş sofranın ortasına büyük bir tepsi pilav, etrafına da tatlıdan mâadâ, et sebze, hubûbât yemekleri hâvî sahanlar sıralanıp hepsi karıştırılarak yedikleri Irak’da bulunduğum iki sene kadar müddet zarfında çok def’a gördüm”.

Vicdânî Bektâşîleri; tarihine, bağlı oldukları ocaklara ve yaşantılarının sünnete uygunluğuna göre üç yönden incelemiştir. İlk kısmı saf Bektâşilik olarak nitelendirip burada Hacı Bektaşî Veli’nin zâhid bir şeyh ve Osmanlı’nın kurulmasında büyük rolü olduğuna değinmiştir. İkinci kısımda Bektâşîlik ve Şiilik arasındaki ilişkiyi incelemiş ve eleştirilerde bulunmuştur. Üçüncü kısımda ise Hurûfilik ve Bektaşîlik arasındaki ilişkiyi ele almış ve eleştirilerini sertleştirmiştir. Özellikle de Bektaşîliği değiştirdiğini düşündüğü Balım Sultan’ın faaliyetleri üzerinde durmuştur.

19. yüzyıla kadar toplumun, devlet erkânının ve önemli Bektâşî babalarının görüşlerine yer verilmesi, Bektaşîlikle ilgili lehte ve aleyhte yazılan eserlerin analizini içermesi ve böylece de dönemin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlaması eserin önemli özelliklerindedir. Eser Bektaşîlik ve Hurûfliği merak edenlere, bu alanda araştırma yapmak isteyenlere önemli malumat sunmaktadır. Metin hazırlanırken dipnotlarla desteklenmesi ve kitabın sonunda indeks olması da okuyucu ve araştırmacıların aradıkları isme daha kolay ulaşmalarını sağlamaktadır.